

Gijs van Elk,
voorzitter CRR

Onder controle

In 1948 schreef George Orwell 1984. In dat boek schrijft hij dat een Big Government een Big Society afdwingt met behulp van Big Brother. Alles wordt gezien en in de gaten gehouden. Het leven van de iedere burger wordt gestuurd door de gegevens die systematisch worden verzameld. Niemand durft zich nog echt te bewegen, zelfs gedachten lijken niet veilig voor de gedachtenpolitie, die je steeds en

overall ziet en hoort en ruikt en voelt en die je altijd wantrouwt.

In ons kleine kikkerlandje hebben we inmiddels bedacht dat het systematisch verzamelen van gegevens belangrijk is om fraude met uitkeringen tegen te gaan. Voorgesteld is bijvoorbeeld om artsen te verplichten medische gegevens aan de overheid af te staan om te kunnen bepalen of iemand nog wel recht heeft op een uitkering. Artsen die nota bene de eed van Hippocrates hebben afgelegd. Een eed waarin ze onder andere beloven dat 'al hetgeen hen ter kennis komt in de uitoefening van hun beroep dat niet behoort te worden rondverteld, geheim te houden en aan niemand te openbaren'. Maar 'Big Government' is intussen niets te dol om de uitkeringsgerechtigde te plagen, te pesten, te intimideren en te vernederen. Ziek is het. Het walst over privacy heen en het toch al zieltogende zelfrespect van de uitkeringsgerechtigde wordt op een verschrikkelijke manier verder ondermijnd. Het laat mensen achter in voortdurende angst. Het dagelijks leven van de uitkeringsgerechtigde wordt ondergeschikt gemaakt aan de bestrijding van fraude, het giftige monster dat vele koppen heeft, doch waar er, zo lijkt het, slechts een enkele van afgehakt hoeft te worden. Als je een uitkering ontvangt ben per definitie verdacht, dan moet je kop rollen, heb je een buitensporig vermogen of ben je bankdirecteur dan wordt er niet aan je kop gezeurd. Ze krijgen voorrechten. Het zijn tenslotte eerbare burgers waar we onze welvaart aan hebben te danken.

'Wij worden voorbereid op het idee dat het allemaal wel wat minder rechtsstatelijk en democratisch kan', aldus oud-ombudsman Alex Brenninkmeijer onlangs in het weekblad De Groene. Volgens hem zien steeds meer politici en beleidsmakers democratie als een probleem. Brenninkmeijer, ooit ook rechter en hoogleraar recht en mediation, maakt zich zorgen over de toenemende macht van de overheid, die democratie maar lastig vindt. Waar dit toe zou kunnen leiden, wordt prachtig beschreven in *Animal Farm* (De Dierenboerderij) van wederom good old George Orwell.

De varkens leggen steeds meer controles op aan de andere dieren terwijl ze voor zichzelf privileges opeisen. Uiteindelijk is alles dat van de 'Principes van Animalisme' overblijft de slogan dat "alle dieren gelijk zijn, maar sommige meer gelijk zijn dan andere." Elke stap van deze ontwikkeling wordt gerechtvaardigd door propaganda. Met een groep wrede honden als stok achter de deur, drukt het 'oppervarken' zijn zin door en zorgt hij voor een gemakkelijk leven voor zichzelf. Een totalitaire samenleving is het resultaat. Maar, Alex, zover zal het toch niet komen?

Privacy is de bescherming van het privéleven, het recht om met rust gelaten te worden. Zo simpel is het. In de grondwet, internationale verdragen en talloze wetten is dit recht vastgelegd. In de wet bescherming persoonsgegevens wordt de bescherming van de privacy expliciet geregeld. Deze wet geeft een algemeen kader voor de omgang met privacy in ons land. De wet beschrijft voor welke doelen persoonsgegevens mogen worden verwerkt, welke zorgvuldigheidseisen daarbij in acht genomen moeten worden en welke rechten burgers hebben als hun gegevens worden verwerkt. Geen klein bier dus. Toch lijkt het erop dat het de overheid worst zal wezen en dat het liever drie bier bestelt.

Voor de sociale zekerheid is de gegevensverwerking geregeld in de Wet Suwi (Wet Structuur Uitvoeringsorganisatie Werk en Inkomen). Ik verzin deze naam niet. De privacyregels uit deze wet gelden ook voor de Participatiewet. Niettemin signaleert de Inspectie Sociale Zekerheidswetten (SZW) dat de beveiliging van persoonsgegevens bij de gemeenten gebrekkig is. Dit klemt temeer nu binnenkort, als uitwerking van de wet Suwi het nieuwe Systeem Risico Indicatie (SyRI) zal worden ingevoerd. Dit ondanks fundamentele kritiek daarop van de Raad van State en het College Bescherming Persoonsgegevens. 'Het is een vergaande beperking van de persoonlijke levenssfeer', aldus de Raad van State. 'Dit lijkt niet bedoeld om in te perken, maar om zo veel mogelijk armslag te hebben.' Alsof iedereen daar altijd op uit is, is het SyRI gemaakt om gemeenten en overheidsinstanties effectiever te laten zoeken naar mensen die uitkeringen of toeslagen misbruiken. Het liefst, zo lijkt het, zou de overheid uw gedachten lezen en u terechtwijzen, uiteraard middels forse boetes, bij elke onwelgevallige gedachte over een uitkering. Dat kan nog niet, maar met SyRI komen ze een heel eind. Het draconisch boetesysteem is er al.

In 1948 schreef George Orwell 1984, een dystopische roman, die documenteert hoe de realiteit van de 'participatiemaatschappij' anno 2015 werkt. Of overdrijf ik?

Gijs van Elk
voorzitter CRR